

Als vanouds

Onverhoeds overviel het me: ontroering in onze eigen zolderkerk. Het orgel klinkt weer! Eerder die week had ik al genoten van het steeds rijker wordende beeld, toen de honderden orgelpijpen werden teruggeplaatst. Maar toen restaurator Bert van den Heuvel de klank liet horen was het compleet: als vanouds. Of beter: nóg mooier dan het altijd al klonk.

Inmiddels wordt het orgel weer gebruikt tijdens de Soldermissen, en wordt het dagelijks door onze bezoekers als een vanzelfsprekend onderdeel van de kerk ervaren. Kinderen bestuderen de werking van de blaasbalg, door in de kast achter het orgel te kijken, en door een miniatuur blaasbalg te pompen. Met de speurtocht 'Lieveheersbeestje op Solder' in de hand onderzoeken ze systematisch ons museum en praten ze met hun (groot)ouders niet alleen over het orgel, maar ook over de keukens, het altaar en biechten.

Steeds vaker organiseren we speciale kinderactiviteiten in het museum, vooruitlopend op de rijke mogelijkheden die we in ons toekomstige, uitgebreide museum zullen hebben. Zo geeft wethouder Carolien Gehrels op 18 november een college over Spinoza en Ons' Lieve Heer op Solder, in het kader van de MuseumJeugdUniversiteit, en is er op 25 november een kinderworkshop ikonen maken in de context van de tentoonstelling *Heilige Nikolaas, Icoon van Goedheid*. Deze ikonen, uit de collectie van expert Ingrid Zoetmulder, zijn tot en met de eerste week van januari tentoongesteld in het achterhuis van het museum, het huis waar de eerste priester ooit woonde. Dit huis heeft in de laatste maanden zijn 'oorspronkelijke' verlichting weer terug gekregen: kaarsverlichting, 21ste-eeuws uitgevoerd.

Wie nu ons historische huis betreedt zal even moeten wennen aan het soms wat schaarse licht. Zorgvuldig zijn we in het voor- en achterhuis teruggegaan naar het lichtniveau van de 17de eeuw. We simuleren een woon-situatie waarin uitsluitend daglicht en kostbaar kaarslicht aanwezig zijn. In de kerk zijn meer lichtbronnen. Daar reconstrueerden we de situatie uit 1862, waarin er niet alleen kaarsen waren (op het altaar) maar ook gas- en olielampen. Onze bezoeker van nu stapt er terug in de sfeer van het verleden. Kaars- en gasverlichting als vanouds. Komt u vooral snel weer kijken!

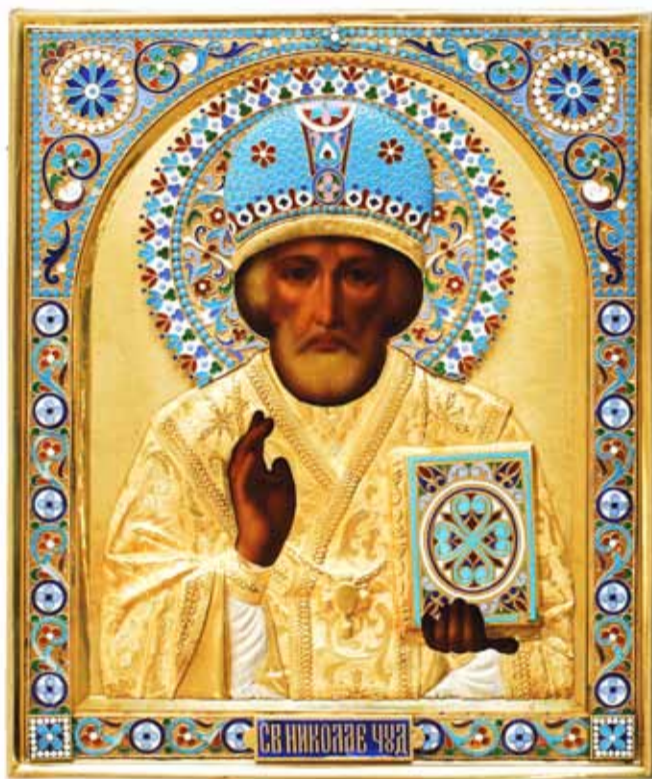
Judikje Kiers
directeur

Foto: Ineke Oostveen

Nikolaas, een sympathieke heilige

Expositie Russische ikonen

Ikonen uit de collectie Zoetmulder

Ruim vijftig Russische ikonen zijn vanaf 17 november te zien in Ons' Lieve Heer op Solder. Ze tonen allemaal de beeltenis van Nikolaas, verreweg de populairste heilige van Rusland. 'Als geen ander begrijpt hij de menselijke zwakheden.'

De afgelopen twee jaar kwam het er wegens de restauratie niet van. Dit jaar pakt Ons' Lieve Heer op Solder een oude traditie weer op: rond Sinterklaas besteedt het museum aandacht aan Nicolaas, de heilige waaraan de kerk ooit gewijd was. Dit keer staat niet Sinterklaas of de rooms-katholieke Nicolaas centraal, maar de Nikolaas (geschreven met een 'k') zoals die in de Russisch-Orthodoxe Kerk bekend is: Nikolaas de Wonderdoener geniet in Rusland nog steeds grote populariteit. Veelvuldig staat de beschermheilige van het land afgebeeld op ikonen. "Hij staat zeker in de top drie van Russische ikonen, samen met Christus en de Moeder Gods", zegt Ingrid Zoetmulder, ikonenexpert en beëdigd taxateur. De ikonen die het museum toont, zijn afkomstig uit haar collectie.

Menselijke zwakheden

Zoetmulder noemt Nikolaas "een heel sympathieke heilige", die op ikonen stevast staat afgebeeld met een aardig gezicht. "Uiterlijk

lijkt hij niet onze Sinterklaas, met hoge mijter of rood kleed, maar innerlijk wel. Nikolaas is niet streng. Als geen ander begrijpt hij de menselijke zwakheden." Iedere gelovige had – of heeft nog steeds – wel iets met hem. Zoetmulder: "Voor ons is Sint Nicolaas vooral een hulpje van kinderen. Dat is hij in Rusland ook, maar daar is hij veel meer. Hij is bijvoorbeeld ook de patroonheilige van de man. Zoals vrouwen een ikoon hebben van Maria, hebben mannen een Nikolaas-ikoon. Hij beschermt ieders huis en haard, een taak die ook de man heeft. Nikolaas is dus tevens een soort hulpje of plaatsvervanger van de man." Ook reizigers en zeelieden doen nooit vergeefs een beroep op de populaire heilige. Daarnaast is Nikolaas de patroon van talloze kerken, beroepen en genootschappen. Hij is alom tegenwoordig. Niet voor niets kent Rusland het oude gezegde: Als God mocht sterven, dan hebben we nog altijd Nikolaas. "Zo belangrijk is hij."

Wonderlijk leven

Nikolaas werd aan het eind van de derde eeuw na Christus geboren in het stadje Patara, in het toenmalige Oost-Romeinse Rijk. Zijn ouders stierven toen hij zeer jong was. De jonge Nikolaas besloot de erfenis te gebruiken om mensen te helpen. Deel je rijkdom met de armen, werd zijn levensmotto. Later werd hij bisschop van Myra, in het tegenwoordige Zuid-Turkije. Zijn sterfdag 6 december (waarschijnlijk in 342) werd al snel een kerkelijke feestdag. De bekering tot het christendom van Vladimir de Grote, grootvorst van Kiev, bracht de heilige Nikolaas ook naar Rusland. Zijn wonderlijke leven wordt prachtig verbeeld op enkele vita-ikonen die tijdens de expositie te zien zijn. "Het is een soort stripverhaal", zegt Zoetmulder. "Hij staat bij zijn doop al recht op in de doopvont, terwijl hij de geloofsbelijdenis van Nicea uitsprekt, die nog niet eens opgeschreven was. Hij geneest een vrouw, hij verzoent ruziënde mensen, hij redt onschuldigen van de terechtstelling en verschijnt in de dromen van koningen en keizers. En hij gooit bij kinderen een klein zakje dukaten naar binnen, zoals bij ons de pakketjes door de schoorsteen rollen." Naast houten ikonen heeft Zoetmulder ook een ruime keuze uit haar collectie metalen reisikonen gemaakt voor de expositie. Ze heeft die ikonen in de jaren zestig op de kop getikt in de havens van Rotterdam, Marseille en Barcelona. Russische zeemannen betaalden ermee, of met andere zilveren voorwerpen, in de kleine winkeltjes rond de haven. In de communistische tijd waren Nikolaas en andere heiligen uit de gratie. In het westen waren de reisikonen onbekend, maar gewild. "Het was een hele avontuurlijke tijd, die inmiddels allang voorbij is. Tegenwoordig gaan alle ikonen weer naar Rusland toe."

Religieuze gebruiksvoorwerpen

De ikonen zijn kunstwerken, maar ook religieuze gebruiksvoorwerpen. Ze worden in de kerk en thuis enorm vereerd. "We willen die intrinsieke waarde tonen tijdens de expositie", zegt conservator Annemiek van Soestbergen. "We gaan de ikonen dus niet echt museaal opstellen. We willen proberen hun essentie te laten zien: dat de afgebeelde heilige zelf aanwezig is in de ikoon." De expositie in het tweede achterhuis van het museum wordt omgeven met andere activiteiten. Zo zal op twee momenten – bij de officiële opening op 15 november en op 1 december – het Russisch koor Oktoich optreden. Op de laatste bijeenkomst komt priester Hildo Bos, voorganger in de Russisch-orthodoxe parochie Nikolaas van Myra in Amsterdam, uitleg geven over ikonen.

Naast de expositie van de ikonen legt het museum een link naar de rooms-katholieke St. Nicolaas en onze eigen Sinterklaas. Voor kinderen is er op 25 november een activiteit in het museum. N.a.v. de tentoonstelling maken zij hun eigen ikoon. Voor vrienden en relaties van Ons' Lieve Heer op Solder organiseert het museum op 9 december een lezing over Russische ikonen door Désirée Krikhaar.

Nieuwe tijden, nieuwe initiatieven

Een huis vol verhalen

Foto: Co de Kruif

De restauratie van Ons' Lieve Heer op Solder vordert gestaag. Het 'lege huis vol verhalen' is niet zo leeg meer als een jaar geleden. Dat betekent aanpassingen op educatief gebied, en nieuwe initiatieven.

Sjors, het lieveheersbeestje met de gele bouwhelm op, is verdwenen. Gedurende twee jaar vergezeldde hij Kapoentje, het 'eigen' lieveheersbeestje van Ons' Lieve Heer op Solder, op de kinderspeurtocht door het museum. Nu is hij niet meer nodig. Sommige ruimten die tijdelijk gesloten waren, zijn weer open. Het orgel staat terug op zijn plaats. Het museum keert terug naar zijn 'oude' staat.

En dus was er ook een lichte aanpassing in de teksten voor de educatieve route nodig. Tijdelijk zaten die teksten gebundeld in een losbladig systeem, nu heeft het museum er een eenvoudig boekje van gemaakt, dat voor 1 euro bij de kassa verkrijgbaar is. "Het is leuk dat kinderen het kunnen meenemen", zegt Trees van Mansfeld, medewerker educatie en presentatie. "Je hoopt dat ze het thuis nog eens zullen inkijken."

De basis van de route en het boekje is gelijk gebleven, naar een concept van Honorine van Citters uit 2003. De route voert kinderen langs een aantal plekken in het museum – de Saal, de kerk, de Mariakapel, het biechtvertrek en de keukens – waar ze een kastje mogen openen. In het ene kastje kunnen de kinderen een eigen altaartje inrichten in een ander kastje kunnen ze zien en horen hoe een orgel werkt. Op enkele punten werd een afbeelding of een stukje tekst uit het oorspronkelijke boekje gewijzigd. Voor kinderen uit het buitenland heeft het museum een Engelse versie van de route gemaakt: *Our Ladybird in the Attic*.

Een huis vol verhalen

Ook de audiotour werd bij de tijd gebracht. Tijdens de 'Open restauratie' kregen bezoekers de suggestie aangereikt om de restauratoren te vragen wat zij aan het doen zijn. Inmiddels zijn de restauratoren verdwenen, maar is het werk nog niet helemaal af. Het vergde diverse aanpassingen in de teksten: het 'lege huis vol verhalen' werd 'een huis vol verhalen'. "Want het huis is niet meer leeg", zegt Van Mansfeld. Wellicht wordt er in de toekomst ook een audiotour voor kinderen ontwikkeld.

Scholen op bezoek

Het museum krijgt geregeld klassen van middelbare scholen op bezoek, ruim 75 per jaar. Graag zou Van Mansfeld ook

meer basisscholen verwelkomen in het museum, met name uit Amsterdam. "Zo'n bezoek biedt leerlingen een mooie gelegenheid om het oudste deel van hun stad te leren kennen. Kinderen buiten het centrum van de stad komen hier namelijk niet zo vaak. Basisschoolkinderen zijn lekker nieuwsgierig. Zij worden snel door het gebouw gegrepen, zeker als je niet te snel verklaart dat er op zolder een echte kerk te vinden is."

Haar droom is dat alle kinderen van Amsterdamse basisscholen tijdens hun schoolperiode één keer in het museum komen. Het bezoek wordt soms – om logistieke en inhoudelijke redenen – gecombineerd met een gang naar de Oude Kerk. Verder is er in samenspraak met scholen een rondleiding op maat mogelijk.

Nu Ons' Lieve Heer op Solder zich met het Bijbels Museum en Amsterdam Museum in een gezamenlijke folder aan basisscholen presenteert, is de kans op groei van het schoolbezoek toegenomen. Ons' Lieve Heer op Solder kondigt zijn aanbod aan onder de kop *Verborgene verhalen*: "Is het een museum? Een huis? Een huiskerk? Een schuilkerk op zolder? Het is alles tegelijk."

Foto: Co de Kruif

Kindercolleges in Amsterdam

De samenwerking met de twee andere Amsterdamse musea biedt volgens Van Mansfeld nieuwe kansen op educatief gebied. Zo streven ze gezamenlijk naar één museumdocentenpoule, waaruit de samenwerkende musea kunnen putten. Samen wordt een training voor deze rondleiders opgezet. Door de grotere schaal kan dat nu professioneler worden aangepakt.

Een gezamenlijke activiteit van de drie musea is het aanbieden van kindercolleges. Dit is een initiatief van de Museum JeugdUniversiteit, die op diverse plekken in het land hoogleraren en andere deskundigen colleges laat geven voor kinderen van 8 tot 13 jaar. Ons' Lieve Heer op Solder is te klein om zelf een serie van vier bijeenkomsten voor zijn rekening te nemen. Maar samen met de twee andere musea is het gelukt een mooie reeks samen te stellen.

Tijdens zo'n college staat altijd één vraag centraal. In Ons' Lieve Heer op Solder (op zondagochtend 18 november) luidt die: Mag je denken wat je wilt en zeggen wat je denkt? Carolien Gehrels, wethouder in Amsterdam en Spinozist, behandelt die vraag aan de hand van het gedachtegoed van Spinoza. Waarom die filosoof? Van Mansfeld: "Spinoza leefde in de tijd van Hartman, in deze buurt en hij was altijd bezig met de vrijheid van denken en van godsdienst. Dat past dus prima in ons museum."

In oude luister

'Een prachtig orgeltje'

De afgelopen maanden is het orgel van de zolderkerk in oude luister hersteld. Het klinkt weer zoals het in 1794 zal hebben geklonken, het jaar waarin het orgel werd gebouwd. De orgelrestaurator deed en passant een aardige vondst.

Er klinkt een indringende, hoge toon in de kerk, minutenlang. Alsof er een alarm afgaat, of een piep in je oor zit. Het geluid bleek uit de richting van het orgel te komen. Een man staat over het klavier gebogen. Terwijl hij een van de meest rechtse toetsen ingedrukt houdt, werpt hij een geconcentreerde blik in de orgelkast. Als er geroezemoes om hem heen ontstaat, vraagt hij even stilte.

"Het is heel spannend werk", zegt Bert van den Heuvel (50) achteraf. "Vooral de hoge tonen zijn lastig; je bent zomaar uit je concentratie. Als er een boot door de gracht vaart die toeter, ben ik meteen afgeleid." De afgelopen twee weken heeft Van den Heuvel, sinds 30 jaar werkzaam bij Orgelmaker Elbertse, het orgel helemaal gestemd. "Toon voor toon heb ik alles goed gezet. Normaal stem ik een orgel in anderhalve dag, dit orgel vergde veel meer tijd."

In de maanden daarvoor heeft hij ook het merendeel van de bijna 700 pijpen eigenhandig gerestaureerd. "Die krijgen nu weer alle lucht. In het verleden sijpelde er een hoop lucht weg. De pijpen zijn soms verschrikkelijk oud, 85 procent is nog origineel. Ze hebben dus een hoop meegemaakt. Er zaten veel scheuren en deuken in. Soms heb ik er nieuwe stukken in gezet. Het was een hele klus om ze te verleden dargene te doen wat ik graag wil. Maar inmiddels klinkt alles weer zoals in 1794."

Klanken en kleuren

Hij vindt het "een prachtig orgeltje". Met één klavier en twaalf registerknoppen is het een klein orgel, maar met enorm veel verschillende klanken en kleuren. "Het orgel nam destijds de functie over van het kerkorkest. En dat kun je goed horen. Het heeft een echt achttiende-eeuws karakter."

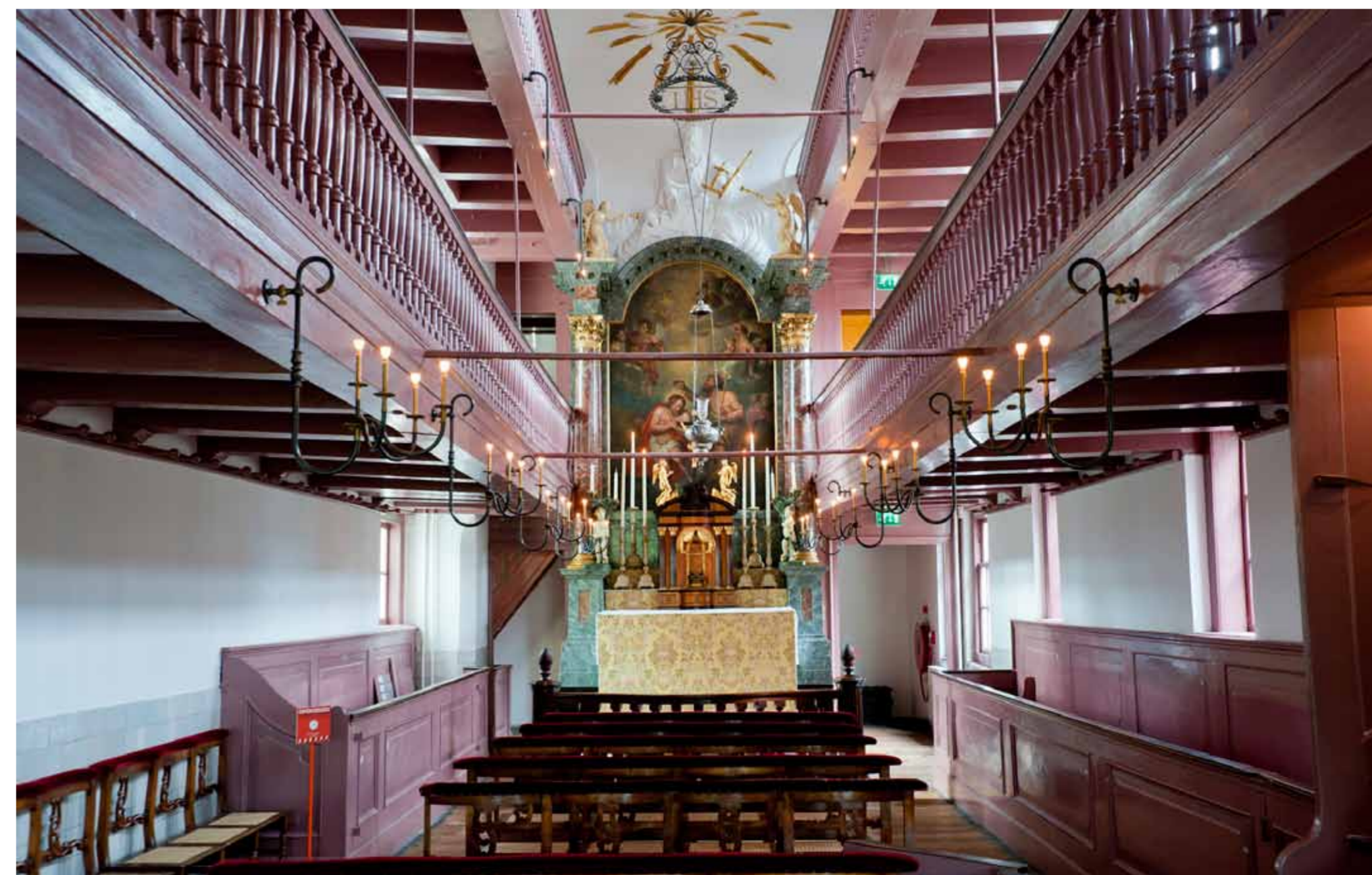
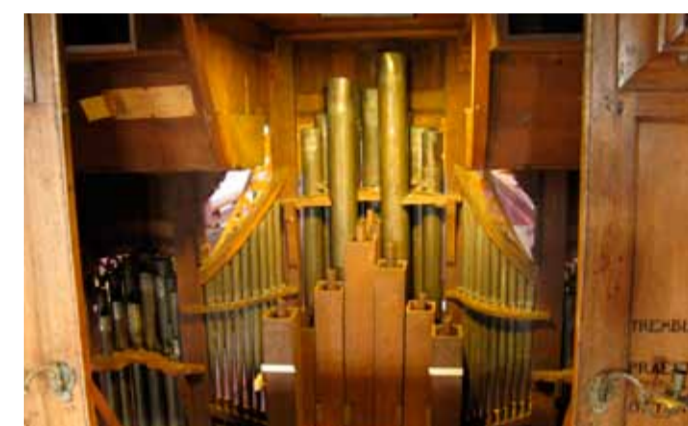
Dat karakter komt des te beter tot zijn recht na de restauratie. Alleen de blaasbalg, in de kast rechts achter het orgel, is aan een opknopbeurt ontkomen. De 'longen van het orgel' zijn eind jaren zestig nog gerestaureerd. Wel maakte Van den Heuvel een eikenhouten kast om de motor, die de lucht de balg in blaast. De herrie van de motor is daardoor nauwelijks meer te horen.

Mooie vondst

Terwijl hij de orgelpijpen aan het restaureren was, deed Van den Heuvel een mooie vondst. Op veel plekken bleek de pakking te bestaan uit origineel krantenpapier uit het jaar 1793. Hij pakt de map erbij, waarin de lange repen uit de *Amsterdamsche Courant* tijdelijk bewaard worden. Het zou leuk zijn als ze straks ook een plekje in het hernieuwde museum krijgen, wellicht tussen glasplaten geklemd. "Er staan museum oproepen in. Zo biedt een huishoudster zich aan. Een paar jongens van het bedrijf hebben interesse getoond, maar ze hebben nog steeds geen reactie gekregen..."

Foto: Co de Kruif

Het altaarstuk van Jacob de Wit en de godslamp zijn weer terug. Foto: Co de Kruif

Lieveheersbeestje op Solder

Familiespeurtocht

Aan de hand van **Kapontje**, het Lieveheersbeestje in Ons' Lieve Heer op Solder, gaan kinderen het museum met de vele trappen en de kerk op zolder verkennen.

Via een spoor van Lieveheersbeestjes en met een prachtig boekje dwalen zij door de kamers, de kerk en de keukens van het museum. Kastjes met een plaatje van Kapontje mogen opengemaakt worden zodat de jonge bezoekers spelenderwijs de verschillende thema's van het museum ontdekken.

Foto's: Co de Kruijf

Wat is een altaar en wie was Maria? Hoe werkt een orgel? Hoe leefden Amsterdammers in de 17e eeuw en wat is biechten?

Dit en nog veel meer komt aan bod tijdens deze familiespeurtocht. Het boekje is voor € 1,- verkrijgbaar; vraag ernaar bij de receptie.

Activiteiten

4 november 11.00 uur

Solderviering

Het 'Solderkoor' o.l.v. Carel van de Camp zingt een geheel Frans programma: Messe Brève in C (Charles Gounod, 1890), Salve Regine, Francis Poulenc, 1941), Cantique de Jean Racine (Gabriel Fauré, 1865). Organist: Rolf Wolfensberger

17 november t/m 6 januari

Tentoonstelling

De Heilige Nikolaas, Icoon van Goedheid

18 november 11.00 uur

MuseumJeugdUniversiteit

Voor kinderen van 8 t/m 12 jaar. I.s.m. Amsterdam Museum en Bijbels Museum. 3e college in de serie van 4; 'Mag je denken wat je wilt en zeggen wat je denkt?', over Spinoza door Carolien Gehrels. Zie www.opsolder.nl. Info via info@opsolder.nl

25 november 14.00 uur

Maak je eigen ikoon

Creative workshop voor kinderen vanaf 6 jaar. Kosten € 5,- per kind, inclusief museumbezoek. Reserveren via info@opsolder.nl

2 december 15.30 uur – 16.15 uur

Optreden Kamerkoor Oktoich

Russisch orthodoxe zang, met uitleg over ikonen en hun betekenis door Hildo Bos. Reserveren via info@opsolder.nl

Solderviering

2 december 11.00 uur,

6 januari 11.00 uur,

3 februari 11.00 uur,

3 maart 11.00 uur en

7 april 11.00 uur

Bekijk voor informatie over de muziek de website www.opsolder.nl

9 december 11.00 uur – 13.00 uur

Vriendenochtend

Met een lezing door Désirée Krikhaar, 'Ikonen uit de collectie Zoetmulder'. Reserveren via info@opsolder.nl

24 december 20.00 uur en 22.00 uur

Nachtmis

Kaarten à € 15,- reserveren via info@opsolder.nl of via 020-624 66 04

25/26 december

Kerstmuziek

Programma nog niet bekend. Meer informatie op www.opsolder.nl

Soldermissen

Solderviering. Foto: Ron Post

Iedere eerste zondag van de maanden oktober tot en met april is er een katholieke misviering in de zolderkerk van Ons' Lieve Heer op Solder. Iedereen is van harte welkom. De Soldermissen onderscheiden zich doordat de muzikale begeleiding in handen is van professionele musici. Vanaf 10.30 uur is het museum exclusief open voor kerkbezoek. Aanvang van de dienst 11.00 uur. Na afloop wordt koffie geschonken.

Vrienden

9 december 11.00 uur – 13.00 uur

Vriendenochtend

Op 9 december is de tweede vriendenochtend van dit jaar. De ochtend staat in het teken van de heilige Nikolaas en natuurlijk hoort u het laatste nieuws uit het museum. Gastspreker is Désirée Krikhaar, zij schreef diverse boeken over ikonen en is een grote kenner van tradities, verhalen en legendes rond Sint Nicolaas. Het belooft een interessante ochtend te worden met voldoende tijd om met de conservator de tentoonstelling *Heilige Nikolaas, Icoon van Goedheid* te bekijken.

Programma

10.30 uur koffie en thee
11.00 uur welkom door Judikje Kiers
11.15 uur lezing door Désirée Krikhaar
12.00 uur bekijken tentoonstelling *Heilige Nikolaas, Icoon van Goedheid*
13.00 uur einde programma

Ja, ik word vriend van Ons' Lieve Heer op Solder en steun het museum voor

- € 25,- per jaar
 Een hoger bedrag, namelijk € _____ per jaar

Naam _____

Adres _____

Postcode en woonplaats _____

Telefoonnummer / e-mail adres _____

Handtekening _____

Stuur deze bon op naar: Museum Ons' Lieve Heer op Solder
Antwoordnummer 11054, 1000 PB Amsterdam
Vrienden van Museum Amstelkring rek.nr. 4980924

Colofon

De verantwoordelijkheid voor gesigneerde stukken berust geheel bij de auteurs. Overname van teksten of delen ervan is slechts toegestaan met bronvermelding en/of schriftelijke toestemming van de auteur.

Redactie: Bert van der Kruk, Judikje Kiers, Birgit Büchner, Annemiek van Soestbergen en Trees van Mansfeld.

Vormgeving: Studio Berry Slok
Druk: Drukkerij Tesink

Foto's: Museum Ons' Lieve Heer op Solder, tenzij anders vermeld
© Museum Ons' Lieve Heer op Solder

Europa investeert in uw toekomst uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)